

Aan:
Commissie Toekomst zorg thuiswonende ouderen

Ouderen Netwerk PvdA

Onderwerp:
reactie op 'Oud en zelfstandig in 2030. Een reisadvies'

Datum:
24 maart 2020

Geachte dames en heren,

Uw concept-advies 'Oud en zelfstandig in 2030. Een reisadvies' hebben wij gelezen in het licht van onze ervaringen en onze beleving van het ouder zijn. Wij hebben grote waardering voor uw concept-advies; desondanks hebben wij enkele op- en aanmerkingen, die wij u graag mee willen geven bij het afronden van uw advies.

1. Algemeen

De beschrijving van de problematiek geeft volgens ons een goed beeld van de stand van zaken, van verwachte ontwikkelingen en van knelpunten nu en op termijn. De REIS-principes kunnen wij zonder meer onderschrijven.

Wij vinden echter dat enkele aspecten onderbelicht zijn gebleven of niet de nadruk hebben gekregen die wij graag zouden zien. Verder zijn we het niet eens met enkele van de keuzes die u zelf binnen de gegeven opdracht heeft gemaakt.

2. Gemeenschappelijke waarden waar ouderen belang aan hechten

De Raad voor Volksgezondheid & Samenleving stelt in zijn advies 'De derde levensfase: het geschenk van de eeuw' vast, dat er 3 waarden zijn die voor ouderen belangrijk zijn:

- a. regie en autonomie
- b. verbondenheid en betekenisvol contact
- c. gevoel er toe te doen

U haalt alleen de eerste waarde aan. U gebruikt deze als een belangrijke pijler voor de opbouw van uw betoog. Het komt met het woord 'zelfstandig' zelfs voor op het voorblad van uw nota.

De twee andere waarden worden door u niet expliciet genoemd als bouwstenen voor bijvoorbeeld uw aanbevelingen. Niet dat enkele aanbevelingen niet zouden bijdragen aan het welzijn en waardigheid van ouderen, maar die richten zich toch vooral op de meer vitale ouderen. Terwijl de erkenning van de twee laatstgenoemde waarden juist voor kwetsbare ouderen zo van belang is.

Het feit dat er geen ouderen uit de doelgroep in uw commissie zitting hebben, is voor ons een illustratie dat de waarde 'er toe doen' er nog niet echt toe doet. Terwijl elders de roep "Niet over ons zonder ons" steeds luider klinkt.

3. Het voorzien in het dreigend tekort aan zorgpersoneel

Eén van de grootste, zo niet dé grootste, vraagstukken is het zorgen voor voldoende en goed opgeleid personeel voor de steeds groter wordende groep ouderen. Er is nu al een groot tekort. Van geriater tot verzorgenden en allen daartussen. In de slotparagraaf van het rapport stelt u, dat

uitbreiding van het aantal personeelsleden niet is meegenomen, omdat u de passage uit de opdrachtbeschrijving “de betaalbaarheid van de zorg” uitlegt als zou het budget voor de zorg maar zeer beperkt mogen groeien.

U heeft daarom vooral gekeken naar mogelijkheden om de noodzaak van inzet van professionele zorgverleners te beperken. Door het voor mantelzorgers gemakkelijker te maken, door grotere inzet van vrijwilligers, met inbegrip van andere ouderen, door technologie en digitalisering, door meer en toegankelijker respijtzorg, versterking van de zelfredzaamheid, bevorderen van de doelmatigheid, enz.

Wij vinden dit – met enkele kanttekeningen, daar komen we zo over te schrijven – prima, maar wij hebben niet de verwachting dat dit voldoende zal zijn. Temeer omdat voor de werving van personeel gevist moet worden in een steeds leger wordende vijver. De arbeidsvoorwaarden en de arbeidsomstandigheden werken daar ook niet altijd aan mee, gelet op de grote uitstroom van zorgpersoneel. Verder is het verlenen van zorg aan ouderen minder ‘hip’; vele jonge zorgverleners kiezen liever iets anders in de zorg.

Wij zijn van mening dat het in een zo welvarend en beschaafd Nederland niet te aanvaarden is wanneer de zorg achteruit gaat door een gebrek aan budget, ook niet voor ouderen. U wilt ook de zorg op peil houden, dus wij gaan er van uit dat u het daar mee eens bent.

Het vrijmaken van genoeg budget voor welzijn en zorg, is nog altijd een politieke keuze. Wat we bijvoorbeeld op dit moment zien is dat er ter bestrijding van de coronacrisis extra geld wordt vrijgemaakt voor zowel middelen als personeel.

De keuze die u maakt, is dus maar één van de mogelijke scenario’s.

Wij zijn van mening dat u ook een aanbeveling moet doen over het voorzien in de extra vraag naar voldoende en goed opgeleid zorgpersoneel. En daarbij alle opties voor ogen houden, met inbegrip van het werven van personeel uit het buitenland.

4. Te veel optimisme over de mogelijkheden van technologie en digitalisering

Het gebruik van technologie en digitale apparaten, dat leidt tot betere zorg, betere hulpverlening en verhoging van het welzijn, juichen wij natuurlijk toe. Vergeleken met de huidige ouderen zullen in de toekomst meer ouderen gewend zijn aan het gebruik van deze middelen.

Wij willen echter waarschuwen voor al te veel optimisme, dat wij menen te bespeuren in uw nota. Er blijven grote groepen ouderen over die niet (meer) vaardig genoeg zijn om daar goed mee om te gaan. Dan denken wij niet alleen aan ouderen die zodanig achteruit zijn gegaan, dat het bedienen van de apparaten niet meer lukt. Ook aan ouderen voor wie het altijd al te snel is gegaan of te hoog gegrepen is. In totaal gaat het naar schatting om 1 op de 7 ouderen. U benoemt deze groep wel, maar u trekt er naar onze mening te weinig conclusies uit. Het lijkt er op dat enkel de ‘gemiddelde oudere’ model heeft gestaan voor de aanbevelingen in uw concept-advies. Terwijl juist ook de groep ouderen, die niet (meer) mee kan komen, extra aandacht behoeft.

Daar komt nog bij dat de ontwikkelingen in technologie razend snel gaan. Ben je net gewend aan het nieuwe, dan komt er alweer iets nieuws. Het is niet altijd meer bij te houden, ouderen hebben daar meer moeite mee dan mensen die jonger zijn.

Wij zijn van mening dat voorkomen moet worden dat de zorg- en hulpverlening zodanig wordt geënt op de mogelijkheden van technologie en digitalisering, dat de zorg en dienstverlening aan de mensen die daar niet (goed) mee overweg kunnen, afneemt. Het is een tendens die we overal in de

samenleving en zeker ook bij de overheid zien. Een tendens waar bijvoorbeeld de Nationale Ombudsman bij herhaling voor waarschuwt. Zelfs het UWV komt terug op een eerder besluit om de contacten vrijwel uitsluitend digitaal te laten verlopen – en dan gaat het bij het UWV nog niet eens om ouderen. Wij doen u graag de suggestie om de desbetreffende rapporten van de Nationale Ombudsman te betrekken bij het voltooien van uw advies.

Verder: het gebruik van apparaten en digitalisering kan tot gevolg hebben, dat het directe contact van ouderen met zorg- en hulpverleners afneemt. Eenzaamheid is onder een deel van de thuiswonende en kwetsbare ouderen een probleem; verschraling van de contacten kan de eenzaamheid vergroten. Daar zullen passende oplossingen voor gevonden moeten worden.

5. Ondersteuning van mantelzorgers en vrijwilligers

Zeer terecht dat u er voor pleit het voor mantelzorgers en vrijwilligers veel gemakkelijker en aantrekkelijker te maken om ouderen, die daar behoefte aan hebben, bij te staan.

Kern moet wel zijn, dat het bij mantelzorg blijft gaan om vrijwilligheid, zowel van de zijde van zorgvrager als van de zijde van haar of zijn naaste. De verleiding is voor onder andere gemeenten en zorgverleners nog te groot om drang uit te oefenen op bijvoorbeeld een familielid om mantelzorg te verlenen.

Het steekt ons en vele anderen dat er grote verschillen bestaan tussen gemeenten in de maatregelen ter ondersteuning van de mantelzorgers. Die verschillen zijn zelden gestoeld op inhoudelijke gronden en worden daarom als onrechtvaardig gevoeld. De decentralisatie is hier echt doorgeschooten. De regionale afspraken die u aanbeveelt, kunnen wellicht voor een verkleining van de verschillen zorgen. Wij doen u graag de suggestie om in uw aanbevelingen op te nemen dat er meer eenheid aangebracht moet worden in de aard en in de omvang van de maatregelen ter ondersteuning van de mantelzorg.

U bent met ons een groot voorstander van 'ouderen voor ouderen' en 'jongeren voor ouderen'. Ook hier geldt: maak het deze mensen daarin gemakkelijk en aantrekkelijk, maar maak er geen (verholen) verplichting van.

6. Maatschappelijke stage welkome aanvulling

Wij pleiten voor een uitbreiding van mogelijkheden voor een maatschappelijke stage. Eén van de mogelijke activiteiten tijdens een stage is hulp aan en begeleiding van ouderen, deels als aanvulling op de zorg door professionele zorgverleners. Bijkomend voordeel is dat jongeren op deze wijze niet alleen in contact komen met ouderen, maar ook andere leefmilieus leren kennen. Het kan jongeren er toe brengen een opleiding tot zorgverlener te volgen.

7. Extra aandacht voor migrantenouderen

Wij missen in het rapport voldoende aandacht voor de snel groeiende groep migrantenouderen. De groep is weliswaar zeer divers qua culturele achtergrond, maar de migrantenouderen hebben in het algemeen wel enkele kenmerken gemeen. Zoals u ongetwijfeld weet is één van de problemen waar vele van deze ouderen mee kampen, dat zij hoe langer hoe meer terugvallen op hun oorspronkelijke cultuur. Dit gevoegd bij hun taalproblemen, hun vaak lage sociaal-economische positie, hun onbekendheid met het zorgsysteem maakt dat extra aandacht voor deze groep in uw advies naar onze mening nodig is.

Om aan te haken bij het eerder genoemde aspect 'zorgpersoneel', is ons pleidooi om meer personeel op te leiden en in dienst te nemen dat dezelfde culturele achtergrond heeft als leden uit de groep migrantenouderen.

8. Een gezamenlijke, maatschappelijke opgave zonder marktwerking

Wij zijn het van harte eens met uw pleidooi voor meer eenvoud, meer samenwerking, minder keuzevrijheid, minder vrijblijvendheid en meer denken in termen van een gezamenlijke, maatschappelijke opgave. Dat kan ons niet snel genoeg gaan.

Wij zijn het ook zeer eens met de zin: "De meest vergaande oplossing om deze problemen definitief te verhelpen zou zijn alle zorg en ondersteuning voor ouderen, integraal, op basis van één wet leveren."

Toch wilt u niet zo ver gaan om dit aan te bevelen. Omdat een dergelijke omslag "waarschijnlijk alleen zinvol is bij groot draagvlak in het veld en bij overduidelijke hogere baten dan kosten." U kiest in aanbeveling 29 voor een veel minder vergaande aanpassing van de zorgwetgeving.

Wij vinden deze keuze teleurstellend. Als rekening wordt gehouden met draagvlak onder de bevolking in plaats van meer gewicht toe te kennen aan draagvlak in het veld, dan komt de balans er heel anders uit te zien. Bij de kosten-baten-analyse zou niet alleen aan geld gedacht moeten worden, maar ook aan de waarde die de bevolking toekent aan meer denken in termen van een gezamenlijke, maatschappelijke opgave.

Die stelselherziening zal toch een keer plaats moeten vinden. Eens zal door de voor sommigen zure appel heen gebeten moeten worden. Juist omdat u een advies uit gaat brengen voor de middellange termijn, zouden wij het veel passender vinden wanneer u de voorbereiding van één wet voor de zorg en ondersteuning van ouderen (en liefst nog voor alle mensen) aanbeveelt.

Wij zijn voorstander van een drastische vermindering van het aantal zelfstandige spelers en van democratischer besluitvorming op het gebied van zorg en welzijn. Marktwerking hoort daar niet in thuis. Ons favoriete voorbeeld is het bekende Scandinavische model, waar de thuiszorg, de zorg voor ouderen en het welzijn bij wet vrijwel geheel in handen zijn van de gemeenten. Daarmee voeren de gemeenten ook de regie. Dit model zou een goede invulling kunnen zijn van de optie voor één wet, zoals hiervóór is aangegeven.

9. Welzijn en huisvesting voor ouderen

Uw aanbeveling voor een regionale, integrale visie op wonen, welzijn en zorg, steunen wij. Daar valt volgens ons ook de leefbaarheid van de woonomgeving onder, zoals de aanwezigheid van essentiële voorzieningen. Wij missen de aandacht voor dit belangrijke aspect in uw concept-advies. Onze suggestie aan u is om dit aspect nadrukkelijk te benoemen als zijnde een onmisbaar onderdeel van een regionale visie.

Wij delen uw zorgen over het 'gat' tussen thuis en het verpleeghuis, nu het verzorgingshuis uit de keten is gehaald. Om in deze leemte te voorzien denkt u aan "geclusterde en collectieve woonvormen waarin ouderen en ook verschillende generaties elkaar kunnen ondersteunen". Wij vinden dat u daarmee de zorgzwaarte onderschat van ouderen die de laatste jaren vóór 2015 in het verzorgingshuis werden opgenomen. De zorg aan deze ouderen vereist de inzet van professionele zorgverleners. Wij denken dat in de leemte beter voorzien kan worden door geclusterde (kleinschalige) woonvormen in combinatie met snel oproepbare professionele zorg.

Wij vragen u dit in uw concept-advies aan te passen om zo een reëler beeld te schetsen van de zorg die deze groep ouderen nodig heeft.

De wrange situatie doet zich voor dat er door gemeenten enorm bezuinigd moet worden op het sociaal domein en dat het volkshuisvestingsprobleem met de dag groter wordt. Het wordt lastig een goede visie op te stellen, wanneer de pijlers daaronder steeds minder kunnen dragen.

Wij pleiten er voor dat u ook in uw advies laat doorklinken, dat er haast geboden is met het verbeteren van de voorzieningen in het sociaal domein en met het realiseren van voldoende en geschikte woningen en woonzorgvormen.

10. Mobiliteit en vervoer

Mobiliteit, 'drempelloze' toegankelijkheid van voorzieningen en openbare ruimte op grond van het VN-verdrag Handicap en – voor een deel van de ouderen – goed en frequent openbaar vervoer voor bijvoorbeeld bezoeken aan familie, culturele voorzieningen en dergelijke, dragen enorm bij aan het welzijn of welbevinden. Wat ons opvalt, is dat de term mobiliteit in het concept-advies wel is genoemd, maar dat er verder geen aandacht aan besteed is. Dit lijkt ons een gemiste kans omdat de toegankelijkheid nog vaak te wensen over laat en het openbaar vervoer op niet te grote afstand van de woning in grote delen van het land maar zeer beperkt beschikbaar is.

11. Tot slot

In het voorgaande hebben wij u enkele suggesties aan willen bieden voor de afronding van uw advies aan het kabinet.

Op uw verzoek zijn wij natuurlijk bereid een nadere toelichting op onze suggesties te geven.

Met vriendelijke groet,

André van Dokkum, voorzitter van het Ouderen Netwerk PvdA.

Telefoon: (079) 341 65 64

E-mail: ouderennetwerk@pvda.nl

Website: <https://ouderennetwerk.pvda.nl>